

ЕТИКА НАУКОВЦЯ

У статті розкрито основні недоліки взаємодії вченого-науковця з колегами, аспірантами, схарактеризовано ті риси особистості, які можна віднести до Кодексу честі науковця.

Ключові слова: Кодекс честі науковця, взаємовідносини.

В статье раскрыто основные недостатки взаимодействия ученого с коллегами, аспирантами, схарактеризованы те качества личности, которые можно отнести к Кодексу чести ученого.

Ключевые слова: Кодекс чести, взаимоотношения.

The article revealed major shortcomings of interaction with academic colleagues, graduate students, characterized by those personality traits that can be attributed to the code of honor of the scientist.

Keywords: *code of honor, relationships.*

Постановка проблеми. У монографіях, посібниках, публікаціях висвітлюються питання щодо вимог з колегами, колективом кафедри, факультету, їх позитивні й негативні боки. У ВНЗ викладачі поєднують свою викладацьку діяльність та науково-дослідницьку, пишуть і захищають дисертації, стають кандидатами й докторами наук, доцентами, професорами. Чи змінюються взаємовідносини, характер спілкування з колегами? Які спостерігаються недоречності у стосунках?

Мета статті: визначити основні вимоги до науковця як особистості.

Виклад основного матеріала. Як свідчить практика, мають місце такі недоречності: зазнавання, навіть певна пихатість, що знаходить вияв у моралізаторському тоні в розмовах, відмова від окремих доручень кафедри, які пов'язані з безпосередньою буденною роботою зі студентами («Це не справа професора» - відповідають вони), часте акцентування уваги на своєму званні, ступені («Я доктор, професор, тому...») тощо. Має місце й відсутність правильної реакції на зауваження щодо наукових положень статей «персони», дисертацій їхніх аспірантів, докторантів, неповага до рецензентів, їхньої думки, системи обґрунтувань висунутих зауважень. Таке ставлення до

зауважень, роздратованість, байдужість, нетактовність негативно впливає не лише на якість досліджень, але й на здоров'я оточуючих, їхній настрій.

Вихований, інтелігентний науковець є для інших зразком людини високої моральної культури, духовності, що стимулює аспірантів, колег до самовдосконалення, творчості («созидания»).

Недопустимим для вченого є хабарництво як викладача, наукового керівника або консультанта. (у практиці мають місце заяви: «Моя консультація коштує ., рецензування .... - й називають певні суми»). Це принижує як науковця, так і того, хто вимушений підкорятися заведеному «порядку», формує негативну життєву позицію, особливо молоді. В.О.Сухомлинський писав: «У людському світі безліч доблестей, але одна доблесть є вершиною людяності - це почуття власної гідності» [1, 608]. Педагог назвав й негативні якості людини: байдужість до добра і зла, лінощі, нещирість, улесливість, підлабузництво, мовчазна згода з неправдою, упертість у своїх помилках, чванливість, марнослів'я, підлість, невіра в добре начало в людині, лицемірство, злорадство, жорстокість та інш. [1, 609].

Що стосується науковця, то перелічені негативні якості можна доповнити здатністю до плагіату, потяг до кар'єри будь-якою ціною тощо. Знову повернемося до мудрих спостережень В.О.Сухомлинського: «Якщо та величина, яку ти бачиш сам у собі, величезна, а та, яку бачать у тобі люди, нікчемна - значить, ти нікчема: умій мужньо признатися собі в цьому, умій побороти в собі дріб'язкове, нікчемне єство, умій стати справжньою людиною [1, 608].

З такими рисами характеру наставник не має права торкатися таких струн людського серця як честь, шляхетність, гідність.

Думки педагога можуть стати основою для самопізнання з метою подолання виявлених власних недоліків, розробки плану самовдосконалення, щоб стати справжнім науковцем, моральною особистістю, якому мають бути притаманні такі якості:

- повага до колег, їхніх думок, що відбивається в уміннях слухати і чути

іншого, розуміти їхні сумніви; відразу не відкидати окремі наукові нароби колег;

- тактовність, доброзичливість, обережність, вміння в кожному конкретному випадку знаходити відповідні слова, дії, особливо коли це стосується теорії та практики наукових досліджень, труднощів, що виникають;

- глибоке розуміння наукових цінностей, інноваційних підходів як до теоретичних обґрунтувань, так і до проведення експериментально-дослідної роботи;

- вимогливість, принциповість, об'єктивність у питаннях наукових досліджень, оцінці результатів колег, а також самокритичність спілкування, оцінці власних досягнень у науці, професійних знаннях та вміннях;

- правильне сприйняття критики у свій адрес;

- вміння бути терплячим, володіти собою, своїми емоціями, тобто контролювати свої дії, бути коректним, делікатним;

- вміння поступатися своїми інтересами заради талановитих своїх учнів, подальшого розвитку науки, сприяти успіху молодих науковців, колег.

Отже, можна говорити про певний Кодекс честі вченого.

У коледжі імені Василя Сухомлинського (Київська школа № 272) розроблено Кодекс честі колежанина (газета «Освіта» від 19-26 жовтня 2011 р.), окремі положення якого стосуються й ученого як особистості:

Сприймати людину такою, якою вона є, адже в кожного свої ідеали, здібності, мрії, переконання, уподобання.

Коли хизуєшся своєю силою, вродою чи знаннями, пам'ятай: завжди є той, хто досконаліший від тебе, тож умикай зверхності, пихатості.

Якщо критикуєш, пропонуй щось своє.

Якщо пропонуєш щось змінити, візьми участь у роботі.

Будь чесним. Скажеш неправду - втрадиш повагу та довіру.

Поважай працю інших людей. Тобі ж приємно, коли поважають твою.

Жартуючи, не забувай: жарт лише тоді дотепний, коли всім смішно, в тому числі й тому, над ким жартують.

Прагни перемагати, але не будь-якою ціною.

Умій визнавати свої помилки.

Учися пробачати й миритися.

Будь вимогливим, але передусім до себе.

Збагачай свій духовний світ. Не забувай про 10 заповідей Господніх.

Російський учений Г.Д.Дмитрієв тривалий час працював у одному з університетів США. В цьому університеті асоціацією студентського самоврядування й сенатом викладачів був розроблений Кодекс честі, в якому, зокрема, є таке положення: «І буду академічно чесним у навчальній роботі і не буду терпіти академічну нечесність інших» [2, с.104].

Щоб відповідати таким вимогам, щоб бути справжнім ученим високої моральної культури, людиною, з якою приємно взаємодіяти, слід усе життя працювати над собою, самовдосконалюватися, що починається зі самопізнання:

- Який я насправді?
- Чи цікава я людина для колег?
- Чи корисна взаємодія зі мною?
- Яке моє місце в колективі? Науці?
- Як досягти взаємопорозуміння, поваги?
- Чи викликають заздрощі успіхи колег, які більш значні, ніж у мене?

Шляхом рефлексії людина пізнає свій внутрішній світ, своє «Я», аналізує досягнення й невдачі, співвідносить себе з іншими людьми, свій особистий рівень моральної культури, тобто здійснюється об'єктивна самооцінка можливостей, якостей, здібностей, місце серед колег, друзів. Важлива риса - критичність, вимогливість, передусім, до себе, а потім - до оточуючих, віра в те, що і в науковій діяльності за умов вимогливості, позитивної настирливості можна досягати успіху. Не заздрити, не просто критикувати всіх і все, а працювати, працювати і працювати. І хоча

успішність наукових пошуків у тій чи іншій діяльності визначається здібностями людини, проте кожна особа має певні різноманітні задатки, котрі розвиваються й переходять у здібності. Для цього слід формувати у себе установку, готовність до позитивних наслідків і чекати від іншої людини альтруїстичних дій у ставленні до діяльності, до себе, бажати їй допомогти, сприяти успіху.

Таким чином, Кодекс честі вченого передбачає:

- установку - «Я для людей, а не люди для мене»;
- стійкість, уміння долати труднощі, конфлікти;
- активність, зацікавленість у новому, сміливість наукових пошуків;
- інтерес до недослідженого, творчого в науці;
- повага до людей, дослідження етичних норм поведінки з ними;
- почуття гідності навіть тоді, коли виникає бажання діяти інакше.

Все це дає певну свободу кожній людині, зокрема так звану «академічну свободу», про яку пише вже цитований нами професор Г.Дмитрієв.

«Академическая свобода - это ситуация, когда ученые действуют, не опасаясь за последствия, которые могут причинить вред их статусу, контракту или гражданскому состоянию.

Академическая свобода - это ситуация, в которой ученый сам свободно выбирает путь или позицию интеллектуального действия. Академическая свобода возникает из ситуации, в которой никакая университетская власть, будь то коллеги, совет попечителей или внеуниверситетская власть - будь-то государственный служащий или политик ... - не может помешать ученому следовать в учебном процессе путем, который подсказывает ему интеллектуальные интересы и способности.

Академическая свобода - это свобода ученого думать и действовать в конкретном высшем учебном заведении в системе высшего образования и в научных обществах.

Принцип академической свободы предоставляет преподавателю

возможность обсуждать любые, в том числе спорные и непопулярные темы, экспериментировать идеями, методами технологиями в учебном процессе» [2, с.142].

Це й є висновок щодо особисті справжнього вченого.

Література:

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. - Т.2, Київ, 1971. - 670с.
2. Дмитриев Г.Д. Анатомия американского университета. - М.: Народное образование, 2005. - 223 с.